

DOI: 10.7251/GFP1707276M

UDC: 343.224-053.6(497.6 RS)

Pregledni naučni rad

Datum prijema rada:
18. maj 2017.

Datum prihvatanja rada:
22. jun 2017.

Vaspitne mjere zavodskog karaktera za maloljetnike u Republici Srpskoj

Rezime: U okviru opšte svrhe svih krivičnih sankcija a to je suzbijanje protivpravnih djelatnosti kojima se povređuju ili ugrožavaju vrijednosti zaštićene krivičnim zakonodavstvom, posebno je određeno da je svrha krivičnih sankcija prema maloljetnicima da se pružanjem zaštite, brige, pomoći i nadzora, kao i obezbjeđivanjem opšteg i stručnog osposobljavanja utiče na razvoj i jačanje lične odgovornosti maloljetnika, da se obezbjedi vaspitanje maloljetnika i da se obezbjedi pravilan razvoj ličnosti maloljetnika kako bi se obezbjedilo njegovo ponovno uključivanje u društvenu zajednicu. S tim u vezi, zakonodavac je u Republici Srpskoj propisao posebna pravila krivičnog postupka prema maloljetnicima, ali i posebne sankcije koje se mogu izreći maloljetnicima. Maloljetničke krivične sankcije se, po svojoj suštini i svrsi, razlikuju od krivičnih sankcija koje se izriču punoljetnim učiniocima krivičnih djela. One imaju za cilj zaštitu društva od maloljetničkog kriminaliteta kroz vaspitanje i prevaspitanje, odnosno resocijalizaciju i pravilan razvoj maloljetnika. Maloljetnicima se za učinjena krivična djela, pod uslovima koji su predviđeni Zakonom o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u Krivičnom postupku Republike Srpske, mogu izreći vaspitne mjere, mjere bezbjednosti i maloljetnički zatvor kao posebna vrsta kazne prema starijim maloljetnicima.

Cljučne riječi: maloljetničke krivične sankcije, vaspitne mjere, zavodske mjere.

Mr

Tamara Marić

*Ministarsvo pravde Republike
Srpske, Banja Luka;
tam023de@gmail.com*

UVOD

Vaspitne mjere (eng. corrective measures) su osnovna vrsta krivičnih sankcija koje se prema maloljetnicima izriču redovno, po pravilu uobičajeno i mogu se izreći i mlađim i starijim maloljetnicima. To su zakonom određene mjere koje imaju za cilj suzbijanje djela kojima se povređuju ili ugrožavaju zaštićene vrijednosti uticajem na razvoj i jačanje lične odgovornosti maloljetnog učinioca krivičnog djela, na njegovo vaspitanje i pravilan razvoj njegove ličnosti. Njih izriče sud u zakonski predviđenom postupku, a koje se sastoje u ograničavanju ili oduzimanju njegovih sloboda i prava. Iako vaspitne mjere imaju specijalno-preventivni karakter, one sa sobom nužno nose i određeni retributivni (prinudni) karakter jer se primjenjuju nezavisno i protiv volje

maloljetnika, a uz to se maloljetnik lišava ili ograničava u određenim pravim ili slobodama ili u pogledu izbora ponašanja postavljanjem određenih zabrana, uslova, naloga i uputstava.¹

Vaspitne mjere se od drugih krivičnih sankcija razlikuju po nekim svojim karakteristikama. Prije svega, posebna svrha ovih krivičnih sankcija jeste specijalna prevencija, tj. djelovanje na maloljetnog izvršioca da ubuduće ne čini krivična djela. Tako određena svrha treba se postići pružanjem zaštite, pomoći i primjenom nadzora nad maloljetnikom. Specifičnost vaspitnih mjera ogleda se i u činjenici da zakon za njihovu primjenu ne traži postojanje krivične odgovornosti-krivice maloljetnika. Umjesto toga, zakonodavac obavezuje sud da pri izboru vaspitne mjere uzima u obzir uzrast i zrelost maloljetnik, druga svojstva njegove ličnosti, stepen poremećaja u društvenom ponašanju i sl.² Prema tome, kategorija krivične odgovornosti ustupila je mjesto široj kategoriji - totalitetu ličnosti maloljetnika, kao temelju za izbor sankcije u skladu sa postavljenim vaspitnim ciljevima.³

U skladu sa članom 32. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske⁴, maloljetnom učiniocu krivičnog djela se mogu izreći sledeće vaspitne mjera koje su sistematizovane u tri grupe:

1. mjere upozorenja i usmjeravanja:

a) sudski ukor, b) posebne obaveze i c) upućivanje u vaspitni centar;

2. mjere pojačanog nadzora:

a) pojačani nadzor od strane roditelja, usvojioca ili staraoca, b) pojačani nadzor u drugoj porodici i c) pojačani nadzor nadležnog organa socijalnog staranja;

3. zavodske mjere:

a) upućivanje u vaspitnu ustanovu, b) upućivanje u vaspitno-popravni dom i c) upućivanje u posebnu ustanovu za liječenje i osposobljavanje.

Vaspitne mjere se međusobno razlikuju po svojoj sadržini i uslovima za njihovu primjenu. U literaturi se pravi podjela na lakše i teže vaspitne mjere. Razlikovanje vaspitnih mjera na lakše i teže je opravdano ako se ima u vidu opšteprihvaćeno načelo krivičnog prava prema kojem nije opravdano primjenjivati težu mjeru ako se svrha može postići primjenom lakše krivičnopravne mjere.⁵ Najlakšu vrstu vaspitnih mjera predstavljaju mjere upozorenja i usmjeravanja i one su zamjenile ranije postojeće disciplinske mjere. Njihova primjena dolazi u obzir kada se radi o maloljetnicima prema kojima nije potrebno primjenjivati trajnije mjere vaspitanja, a koji su izvršili bagatelna krivična djela, najčešće iz lakomislenosti i nepromišljenosti, kao primarni, situacioni učinioci, a ne zbog vaspitne zapuštenosti.⁶ To dalje znači da, ako nije postupano po principu oportuniteta i nisu primijenjene vaspitne preporuke, prednost u izricanju vaspitnih mjera uvijek će imati mjere upozorenja, zatim mje-

¹ Lj.Mitrović, Maloljetničke krivične sankcije u novom Zakonu o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske, Pravna riječ, Banja Luka, broj 19/2009, str. 263-281.

² M.Babić, I.Marković, Krivično pravo-opšti dio, Banja Luka, 2011., str. 430.

³ F.Bačić, Krivično pravo-opći dio, Zagreb, 1978., str. 532.

⁴ Službeni glasnik Republike Srpske, broj 13/10, 61/13.

⁵ Z.Stojanović, Krivično pravo-opšti deo, Beograd, 2006., str. 348.

⁶ D.Jovašević, Vaspitne mjere kao sredstvo suzbijanja kriminaliteta maloljetnika, Zbornik radova, Aktuelna pitanja u primjeni krivičnog zakonodavstva, Banja Luka, 2011., str. 141-162.

re pojačanog nadzora, zavodske mjere i kazna maloljetničkog zatvora. Pri izboru vaspitne mjere sud uzima u obzir uzrast i zrelost maloljetnika, druga svojstva njegove ličnosti i stepen poremećaja u društvenom ponašanju, zatim njegove sklonosti, težinu učinjenog djela, pobude iz kojih je djelo učinjeno, sredinu i prilike u kojima je živio, dotadašnje vaspitanje, njegovo ponašanje nakon izvršenog krivičnog djela (posebno da li je spriječio ili pokušao da spriječi nastupanje štetne posljedice, da li naknadio ili pokušao da naknadi pričinjenu štetu), da li je prema njemu ranije bila izrečena krivična sankcija, kao i sve druge okolnosti koje mogu biti od uticaja na izbor one vaspitne mjere kojom će se ostvariti vaspitna svrha. Vaspitne mjere se izvršavaju po pravosnažnosti odluke i kada za izvršenje nema zakonskih smetnji, osim ako zakonom nije drugačije određeno. Za izvršenje vaspitne mjere nadležan je organ starateljstva, dok nadzor nad izvršenjem i kontrolu izvršenja vaspitne mjere vrši sudija koji je izrekao vaspitnu mjeru. Sudija i tužilac, najmanje jednom godišnje, vrše neposredni nadzor i kontrolu izvršenja vaspitnih mjera. Izvještaji o toku i rezultatima izvršenja vaspitnih mjera pribavljaju se i dostavljaju u skladu sa članom 120. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u Krivičnom postupku Republike Srpske. Pomenuti član propisuje obavezu da uprava ustanove, u kojoj se prema maloljetniku izvršava zavodska vaspitna mjera ili kazna maloljetničkog zatvora, dostavlja tužilaštvu i sudu koji je izrekao vaspitnu mjeru izvještaj o ponašanju maloljetnika, i to na svaka dva mjeseca.

O izvršenju ostalih vaspitnih mjera, nadležni organ starateljstva je dužan da svakih šest mjeseci dostavi izvještaj sudu i tužilaštvu, s tim da sudija može tražiti izvještaj i u kraćem roku ukoliko smatra da je to potrebno. U skladu sa prethodno navedenim, u odnosu na mjere upozorenja i usmjeravanja, odnosno mjere pojačanog nadzora, najteže vaspitne mjere koje se izriču prema maloljetnicima su zavodske mjere.

ZAVODSKE MJERE – POJAM I KARAKTERISTIKE

Vaspitne mjere zavodskog karaktera (mjere institucionalnog tretmana) predstavljaju najtežu vrstu mjera u sistemu vaspitnih mjera u Republici Srpskoj. Izriču se prema maloljetnicima koji su toliko vaspitno zapušteni da se to stanje ne može otkloniti primjenom mjera pojačanog nadzora već je potrebno preduzeti intenzivnije mjere vaspitanja, prevaspitanja ili liječenja.⁷ Upravo zato se zavodske mjere javljaju kao nužno sredstvo reakcije društva u situaciji kada je maloljetnik izložen štetnom dejstvu i uticaju okoline u kojoj živi ili u kojoj se kreće. S obzirom na činjenicu da ova vrsta vaspitnih mjera posjeduje evidentne elemente retributivnosti (oduzimanje slobode kretanja, odnosno prinudno naganje obavljanja određenih aktivnosti u posebnoj ustanovi), treba ih restriktivno koristiti.⁸

Osnovna karakteristika po kojoj se izdvajaju u odnosu na ostale jeste njihov institucionalni karakter. To znači da se maloljetnik na određeno vrijeme izdvaja iz svoje sredine i provodi određeno vrijeme u ustanovama specijalizovanim, odnosno predviđenim za izvršenje ovih vaspitnih mjera. Zavodske mjere izvršavaju se u vaspitnim ustanovama, vaspitno-popravnom domu i posebnoj ustanovi za liječenje i osposobljavanje maloljetni-

⁷ Ministarstvo pravde Republike Srpske, *Zaštita i postupanje sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku*, Banja Luka, 2013., str.88.

⁸ Lj. Mitrović, *Sistem kaznenih sankcija u Republici Srpskoj*, Međunarodno udruženje naučnih radnika – AIS, Banja Luka, 2012.,str.290.

ka.⁹ Zavodske mjere mogu se izreći i starijim i mladim maloljetnicima, i to onda kada je neophodno preduzeti trajnije i intenzivnije mjere vaspitanja ili liječenja koje podrazumjeva izdvajanje maloljetnika iz dotadašnje sredine, i to pod uslovom da drugim sankcijama predviđenim za maloljetnike nije moguće postići tu svrhu.

Upravo zato se one primjenjuju kao *ultima ratio* i mogu trajati u granicama određenim zakonom i to samo onoliko koliko je potrebno da bi se ostvarila svrha vaspitnih mjera. U skladu sa odredbama čl. 41.- 44. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku, predviđene su tri vaspitne mjere zavodskog karaktera:

- a) upućivanje u vaspitnu ustanovu,
- b) upućivanje u vaspitno-popravni dom,
- c) upućivanje u posebnu ustanovu za liječenje i osposobljavanje.

Prilikom odabira ove vrste mjera, moraju biti ispunjena dva uslova, odnosno bitne su dvije okolnosti: stanje vaspitne zapuštenosti maloljetnika i stanje socijalne sredine u kojoj maloljetnik živi. Prvi uslov ogleda u tome da se radi o maloljetniku kod kojeg postoji veći stepen vaspitne zapuštenosti i koji se može otkloniti samo kada se mjere vaspitavanja, prevaspitavanja i liječenja provode u određenim uslovima od strane stručnih lica. Drugi uslov će biti ispunjen ukoliko socijalna sredina u kojoj maloljetnik živi i boravi štetno utiče na razvoj maloljetnika i ne može da obezbijedi dovoljne uslove za pravilan razvoj njegove ličnosti. Pored ova dva uslova, za izricanje zavodskih mjera bitna je i težina izvršenog krivičnog djela sa osvrtom na posljedicu koja je nastupila. Prilikom izricanja neke od zavodskih mjera, sud ne određuje i vrijeme njihovog trajanja, već se o tome naknadno odlučuje u granicama zakonom predviđenog raspona ovih mjera.¹⁰

IZVRŠENJE ZAVODSKIH VASPITNIH MJERA

Zavodske mjere izvršavaju se u vaspitnim ustanovama, vaspitno-popravnom domu i posebnoj ustanovi za liječenje i osposobljavanje maloljetnika¹¹. U Republici Srpskoj, u okviru sistema za izvršenje krivičnih sankcija pri Kazneno-popravnom zavodu Banja Luka funkcioniše Odjeljenje za izvršenje vaspitne mjere upućivanje u vaspitno-popravni dom za muška maloljetna lica. Odjeljenje je formirano i započelo sa radom u septembru 2006. godine. Kapacitet odjeljenja iznosi dvadeset mjesta (paviljon za boravak vaspitanika 16 mjesta i prijemno odjeljenje četiri mjesta). Odjeljenje funkcioniše po odredbama Zakona o izvršenju krivičnih sankcija¹², uz napomenu da je tokom 2008. godine donešen Pravilnik o kućnom redu za izvršenje vaspitne mjere upućivanja u vaspitno-popravni dom. U okviru Kazneno-popravnog zavoda Istočno Sarajevo, odlukom ministra pravde Republike Srpske u junu 2010. godine, formirano je Odjeljenje za izvršenje vaspitne mjere upućivanje u vaspitno-popravni dom za ženska maloljetna lica.

Nakon što donese odluku o izricanju zavodske vaspitne mjere, sud tu izvršnu odluku sa dokumentacijom (koju čini izvod iz matične knjige rođenih, ispravama ili doka-

⁹ Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske, član 148.

¹⁰ M. Radovanović, *Krivično pravo*, opšti dio, Beograd, 1975., str. 316.

¹¹ Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske, član 148.

¹² Službeni glasnik Republike Srpske, broj 12/10, 117/11, 98/13 и 44/16.

zima o dotadašnjem školovanju i osposobljavanju, nalazom o zdravstvenom stanju, podacima o ranijem vršenju krivičnih djela, vođenim postupcima i izvještajima organa starateljstva) zajedno sa nalogom, dostavlja organu nadležnom za upućivanje radi izvršenja zavodske mjere u roku od tri dana od dana kada je odluka postala izvršna. Organ kome je odluka dostavljena na izvršenje dužan je da pristupi izvršenju krivične sankcije u roku od osam, a najduže u roku od 15 dana od dana prijema odluke i propisane dokumentacije.

Prijem maloljetnika u ustanovu vrši se na osnovu naloga o izvršenju sankcije koji izdaje sud. Nakon prijema u ustanovu, maloljetniku se na jeziku i na način koji razumije objašnjavaju pravila ustanove, prava i obaveze koje ima, a u roku od 24 časa obavlja se i medicinski pregled maloljetnika. Maloljetniku se obezbjeđuje kopija pravilnika o kućnom redu ustanove u kojoj se nalazi. Za maloljetnike koji su nepismeni ili ne razumiju jezik, informacije se prenose na način koji obezbjeđuje njihovo potpuno razumijevanje.¹³ Bliže odredbe o organizaciji i načinu izvršenja zavodskih vaspitnih mjera propisuju se pravilnikom o kućnom redu ustanove, pri čemu se posebna pažnja posvećuje pitanjima prava, pogodnosti i disciplinske odgovornosti maloljetnika. Uz primjenu savremenih oblika i metoda rada sa maloljetnicima u ostvarivanju predviđenih ciljeva procesa prevaspitanja, neophodno je napomenuti da zakonski propisi nalažu i primjenu drugih savremenih standarda, vezanih za način postupanja osoblja vaspitno-popravnog doma i maloljetničkog zatvora, koji se, između ostalog, ogledaju i kroz zabranu nošenja i upotrebe oružja od strane zaposlenih u ustanovi u kojima se izvršavaju zavodske vaspitne mjere, zabranu upotrebe sredstava sile i prinude iz bilo kog razloga, izuzev u slučajevima kada su druge metode kontrole iscrpljene ili su bile neuspješne, i to samo na najkraće moguće vrijeme i u skladu sa ovlašćenjima utvrđenim zakonom i propisima ustanove. Naime, po naređenju rukovodioca ustanove, sredstva sile i prinude za privremeno onesposobljavanje mogu se primijeniti samo radi sprečavanja maloljetnikovog samopovređivanja, sprečavanja fizičkog napada i povređivanja službenog lica i drugih maloljetnika ili uništenja imovine većih razmjera, a o čemu se odmah obavještavaju sud, tužilaštvo i Ministarstvo pravde¹⁴

Maloljetniku koji se dobro vlada i zalaže na radu rukovodilac ustanove vaspitno-popravnog doma može dodijeliti slijedeće pogodnosti: prošireno pravo na prijem posjeta, slobodne izlaske iz doma u grad, posjete sportskim, kulturnim i drugim prikladnim događajima izvan vaspitno-popravnog doma, posjete porodici, srodnicima ili drugim bliskim licima za vrijeme vikenda i praznika idodatna odsustva iz ustanove vaspitno-popravnog doma do 15 dana. Rukovodilac ustanove u skladu s posebnim pravilnikom može maloljetniku dodijeliti i druge pogodnosti koje povoljno utiču na izvršenje vaspitne mjere¹⁵. Pogodnosti se mogu ograničiti, ali o tome rukovodilac ustanove donosi rješenje sa razlozima za donošenje takve odluke.

Za vrijeme izvršenja zavodskih mjera, Zakonom o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku propisana je aktivna uloga sudije i tužioca, koja se

¹³ Dosijeji maloljetnika koji sadrže podatke o identitetu, činjenicama i razlozima upućivanja u ustanovu, organu koji je to odredio, danu i satu prijema, podatke o premještanju i otpuštanju, detalje o fizičkom i mentalnom zdravlju maloljetnika, kao i obavještenja roditelju, usvojiocu ili staraocu, povjerljive su prirode i dostupni su samo ovlašćenom osoblju ustanove.

¹⁴ Zaštita i postupanje sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku, Ministarstvo pravde Republike Srpske, Banja Luka, 2013. str.140 - 142.

¹⁵ Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske, član 151.

ogleda i kroz njihovu obavezu da najmanje dva puta u toku godine obilaze maloljetnika smještenog u ustanovi za izvršenje zavodskih mjera, gdje u neposrednom kontaktu sa maloljetnikom i stručnim licima koja se staraju o izvršenju mjere, kao i uvidom u odgovarajuću dokumentaciju, utvrđuju zakonitost i pravilnost postupanja i cijene uspjeh postignut u vaspitanju i pravilnom razvoju ličnosti maloljetnika. U slučaju da prilikom tih obilazaka uoče eventualne propuste u ustanovama za izvršenje zavodskih mjera, sudija i/ili tužilac dužni su da bez odlaganja o tome obavijeste Ministarstvo, kao i ustanovu u kojoj se vaspitna mjera izvršava. U takvim situacijama, Ministarstvo pravde i uprava ustanove u kojoj se vaspitna mjera izvršava, dužni su da bez odlaganja izvrše odgovarajuće provjere i preduzmu mjere za otklanjanje nezakonitosti i nepravilnosti i o tome obavijeste sudiju i tužioca.

Vrste zavodskih mjera

U maloljetničkom krivičnom pravu Republike Srpske predviđene su tri vaspitne mjere zavodskog karaktera:

- a) upućivanje u vaspitnu ustanovu,
- b) upućivanje u vaspitno-popravni dom,
- c) upućivanje u posebnu ustanovu za liječenje i osposobljavanje.

a) **Upućivanje u vaspitnu ustanovu** kao najlakša zavodska mjera se izriče u slučaju kada je maloljetnika potrebno izdvojiti iz sredine u kojoj živi i obezbjediti mu pomoć i stalni nadzor stručnih vaspitača u ustanovi za vaspitanje maloljetnika. Dakle, mjera se izvršava u ustanovama za vaspitanje maloljetnika u kojima borave i maloljetnici koji nisu izvršili krivično djelo. Stoga je obaveza suda da prilikom njenog izricanja vodi računa i o eventualnom negativnom uticaju maloljetnog izvršioca krivičnog djela na druge maloljetnike koje borave u vaspitnoj ustanovi. Ovu mjeru izvršava organ starateljstva upućivanjem maloljetnika u vaspitnu ustanovu za maloljetnike opšteg tipa, a to je ustanova koja obezbjeđuje smještaj i zadovoljavanje vaspitnih, zdravstvenih, obrazovnih, sportskih i drugih razvojnih potreba maloljetnika.¹⁶

Zakonodavac ne određuje u čemu se sastoji vršenje stalnog nadzora nad maloljetnim izvršiocem krivičnog djela, ali se iz prirode i suštine, odnosno svrhe ovih vaspitnih mjera može zaključiti da se radi o primjeni trajnog i sistematskog vaspitnog tretmana u okviru kojeg se posebna pažnja posvećuje opštem i stručnom obrazovanju maloljetnika i razvijanju njegovih radnih navika.¹⁷

U vaspitnoj ustanovi maloljetnik ostaje najmanje šest mjeseci, a najduže dvije godine, s tim da sud svakih šest mjeseci razmatra da li ima osnova za obustavu izvršenja mjere ili zamjenu nekom drugom vaspitnom mjerom. Lice kome je izrečena zavodska mjera upućivanja u vaspitnu ustanovu može u njoj ostati do navršene 23 godine života.

b) **Upućivanje u vaspitno-popravni dom** je mjera koju sud izriče maloljetniku kada je ga je neophodno izdvojiti iz dotadašnje sredine i ako je potrebno primijeniti pojačane mjere i stručne programe prevaspitavanja. Ovo je najteža vaspitna mjera koja se

¹⁶ D.Jovašević, V.Ikanović, Krivično pravo Republike Srpske-opšti deo, Banja Luka, 2012. godina, str. 374-377.

¹⁷ N.Srzentić, A.Stajić, Lj.Lazarević, Krivično pravo Jugoslavije, Beograd 1996., str. 416.

može izreći maloljetnom izvršiocu krivičnog djela, kako na osnovu uslova koji su zakonom određeni za njeno izricanje tako i iz dužine njenog trajanja. U pravnoj teoriji se ističe da je upućivanje u vaspitno-popravni dom najrigoroznija vaspitna mjera koja se graniči sa kaznom maloljetničkog zatvora po težini, načinu i postupku izvršenja i dužini trajanja.¹⁸

Za razliku od prethodne zavodske mjere, ova mjera se izriče maloljetniku kod kojeg postoji veći stepen vaspitne zapuštenosti i prema kojem je potrebno primijeniti pojačane mjere vaspitavanja i prevaspitavanja. Moglo bi se reći da se radi o maloljetnicima čije je kriminalno ponašanje rezultat visokog stepena njihove vaspitne zapuštenosti koja se, s obzirom na njen intenzitet, može sanirati samo trajnijim i intenzivnijim mjerama prevaspitavanja od strane stručnih lica u ustanovama koje su posebno namjenjene za tu svrhu. Pojačane mjere prevaspitavanja se izvršavaju u vaspitno-popravnom domu za maloljetne učinioce krivičnih djela, dakle u takvoj ustanovi u kojoj borave samo maloljetnici koji su usljed vaspitne zapuštenosti izvršili krivično djelo.¹⁹ Prema tome, vaspitno-popravni dom je posebna vrsta ustanove sa posebnim režimom za popravljjanje teže vaspitno zapuštenih maloljetnih učinilaca krivičnih djela.²⁰

Pri odlučivanju hoće li izreći ovu mjeru, sud uzima u obzir težinu i prirodu učinjenog krivičnog djela, kao i okolnosti da li je prema maloljetniku ranije bila izrečena neka vaspitna mjera ili kazna maloljetničkog zatvora. Iz ovog proizilazi da postoje dva uslova za primjenu ove mjere. Prvi uslov se tiče prirode i težine krivičnog djela, što aludira na zaključak da će se sud odlučiti da maloljetnika uputi u vaspitno-popravni dom ukoliko je izvršio teže krivično djelo. Prilikom konstatacije težine krivičnog djela, ne podrazumjeva se samo apstraktna težina krivičnog djela izražena kroz zapriječenu sankciju. Posebno su u tom kontekstu bitne i druge okolnosti korz koje se manifestuje težina krivičnog djela kao što su: okolnosti pod kojima je djelo izvršeno, način izvršenja djela i posljedicu koja je nastupila. Drugi uslov je okolnost da li je maloljetniku ranije bila izrečena vaspitna mjera ili kazna maloljetničkog zatvora. Ovu mjeru će sud izreći maloljetniku koji je počinio teško krivično djelo kao posljedicu velike vaspitne zapuštenosti ukoliko su prema njemu i ranije primjenjivane vaspitne mjere ili kazna maloljetničkog zatvora. Ovo nije pravilo, jer se ova mjera može izreći maloljetnom izvršiocu i u slučajevima kada su prema njemu ravije već primjenjivane navedene sankcije. U svakom slučaju, sud je dužan da vodi računa, u prvom redu, o interesima maloljetnika i prema tome odluči se za onu vaspitnu mjeru kojom će se na najefikasniji način postići vaspitavanje, prevaspitavanje i pravilan razvoj njegove ličnosti. U vaspitno-popravnom domu, maloljetnik može ostati najkraće 6 mjeseci, a najduže 4 godine, s tim da sud svakih šest mjeseci razmatra da li postoje osnovi za obustavu izvršenja ove mjere ili za njenu zamjenu nekom drugom vaspitnom mjerom.

c) Upućivanje u posebnu ustanovu za liječenje i osposobljavanje je zavodska mjera koja se izriče maloljetniku koji je ometen u psihičkom ili fizičkom razvoju umjesto prethodne dvije navedene mjere. Prema tome, presudan uslov za izricanje ove mjere maloljetniku koji je izvršio krivično djelo je postojanje određenih nedostataka u psihičkom ili fizičkom razvoju koje sud utvrđuje uz pomoć vještaka (npr. da je maloljetnik slijep, gluhonijem, duševno

¹⁸ O.Perić, Komentar krivičnopravnih propisa o maloljetnicima, Beograd, 2003., str. 122-123.

¹⁹ D.Jovašević, V.Ikanović, *op.cit.*, str. 439.

²⁰ *Ibidem*, str. 377

poremećen, zaostalog duševnog razvoja i sl). Prema takvim maloljetnicima nije moguće primjenjivati uobičajene mjere vaspitavanja i prevaspitavanja, već se u tim slučajevima mora, prije svega, obezbjediti vršenje stalnog nadzora od strane stručnih vaspitača, odnosno isti se imaju uputiti u posebnu ustanovu za liječenje i osposobljavanje pod uslovom da se u toj ustanovi može obezbjediti čuvanje i liječenje, ako i ostvarivanje svrhe same izrečene mjere. Dakle, primjenom ove vaspitne mjere, prema maloljetniku se primjenjuje specijalan tretman koji je medikopsihološkog karaktera, a praćen je i vaspitnim uticajem na maloljetnika.²¹

Maloljetnik ostaje u posebnoj ustanovi za liječenje i osposobljavanje dok je to potrebno radi njegovog liječenja i osposobljavanja, a li ne duže od tri godine. Sud ima obavezu da svaka tri mjeseca ispita da li postoje osnovi za obustavu izvršenja ove mjere ili njenu zamjenu drugom mjerom. Ako maloljetnik u toku izvršenja ove mjere postane punoljetan, ispituje se potreba njegovog daljeg zadržavanja u toj ustanovi, a kada navrší 23 godine života, izvršenje mjere se nastavlja u ustanovi u kojoj se izvršava mjera bezbjednosti.

ODLAGANJE I PREKID ZAVODSKIH MJERA

Sudija može iz razloga predviđenih Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija, a na molbu maloljetnika, njegovog roditelja, usvojioca ili staraoca ili na prijedlog nadležnog organa starateljstva, odložiti izvršenje zavodske mjere. O odlaganju odlučuje rješenjem, sudija koji je izrekao vaspitnu mjeru, i to u roku od tri dana od dana prijema molbe. Vrijeme odlaganja može biti određeno u trajanju do godine dana, a u slučaju bolesti maloljetnika dok bolest traje. Protiv rješenja sudije, roditelj, usvojlac ili staralac maloljetnika mogu u roku od tri dana od dana prijema rješenja podnijeti žalbu vijeću za maloljetnike istog suda. Vijeće za maloljetnike o žalbi odlučuje u roku od tri dana od dana prijema žalbe. Molba ili prijedlog za odlaganje izvršenja zavodske mjere, odnosno žalba na rješenje sudije, zadržavaju izvršenje zavodske mjere, ali ako sud prilikom ponovnog odbijanja molbe za odlaganje izvršenja utvrdi da se pravo na molbu zloupotrebljava, on odlučuje da žalba ne zadržava izvršenje zavodske mjere²².

Osim odlaganja, a na osnovu istog zakonskog uporišta, sudija može prekinuti izvršenje vaspitne mjere. O prekidu izvršenja vaspitne mjere odlučuje rješenjem sudija koji je izrekao vaspitnu mjeru, u roku od tri dana od dana prijema molbe, dok vrijeme prekida izvršenja zavodske mjere može biti određeno u trajanju do godinu dana, a u slučaju bolesti maloljetnika dok bolest traje. Protiv rješenja sudije moguće je izjaviti žalbu vijeću za maloljetnike u roku od tri dana od dana prijema rješenja. Kada prestanu okolnosti zbog kojih je odobren prekid održavanja zavodske mjere ili se utvrdi da je prekid odobren na osnovu lažnih isprava i dokaza ili ako se prekid ne koristi u svrhu za koju je dozvoljen, sudija koji je izrekao zavodsku mjeru ukida rješenje i maloljetniku nalaže da se odmah, a najduže u roku od tri dana od prijema rješenja javi ustanovi radi izvršenja zavodske mjere. Rješenje se dostavlja maloljetniku, roditeljima odnosno staraocu ili usvojiocu i ustanovi, s tim da žalba ne zadržava izvršenje zavodske mjere, a protiv rješenja moguće je izjaviti žalbu vijeću za maloljetnike i to u roku od tri dana od prijema rješenja²³.

²¹ M.Babić, I.Marković, *op.cit.*, str. 441.

²² Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske, član 159.

²³ Zaštita i postupanje sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku, Ministarstvo pravde

USLOVNI OTPUST I OTPUŠTANJE MALOLJETNIKA IZ USTANOVE

Uslovni otpust kao značajan krivičnopravni i penološki institut, ima značajnu svrhu u pogledu maloljetnih osuđenih lica, a sastoji se u tome da se osuđeni maloljetnik, kod koga je postignut određen stepen resocijalizacije i popravljanja, uputi u društvenu zajednicu, tj. pusti na slobodu prije vremena određenog u sudskoj odluci.²⁴ Kada je maloljetniku izrečena zavodska vaspitna mjera, sud ga može uslovno otpustiti iz zavodske ustanove ako je u toj ustanovi proveo najmanje šest mjeseci i ako se na osnovu uspjeha postignutog u vaspitanju može opravdano očekivati da maloljetnik ubuduće neće činiti krivična djela i da će se u sredini u kojoj bude živio dobro ponašati. O uslovnom otpustu iz vaspitne ustanove i vaspitno-popravnog doma, na molbu maloljetnika, odlučuje sudija suda koji je izrekao mjeru upućivanja u vaspitnu ustanovu i vaspitno-popravni dom. Sud može odlučiti da se prema maloljetniku za vrijeme uslovnog otpusta izrekne mjera pojačanog nadzora uz mogućnost primjene jedne ili više posebnih obaveza. Uslovni otpust traje najduže do isteka zakonskog roka trajanja izrečene zavodske mjere ili dok sud ovu mjeru ne obustavi od izvršenja ili je zamijeni nekom drugom mjerom. Ako za vrijeme trajanja uslovnog otpusta maloljetnik učini novo krivično djelo ili ako određena mjera pojačanog nadzora ne postiže svrhu ili maloljetnik ne ispunjava posebne obaveze koje su mu određene uz vaspitnu mjeru pojačanog nadzora, sud može opozvati uslovni otpust. Vrijeme provedeno na uslovnom otpustu se neće uračunati u vrijeme zakonskog trajanja izrečenih zavodskih vaspitnih mjera.

Maloljetnik se otpušta sa izvršenja zavodske mjere kada protekne zakonom određeno najduže trajanje mjere ili kada sud donese odluku o obustavljanju njenog izvršenja, zamjeni izrečene vaspitne mjere drugom mjerom ili uslovnim otpustom. Kada se maloljetnik nalazi u završnom razredu škole ili pri kraju stručnog usavršavanja, a otpušanjem iz ustanove u kojoj se mjera izvršava bi se onemogućio završetak školovanja ili stručnog osposobljavanja, ustanova može, na molbu maloljetnika, omogućiti završetak školovanja ili stručnog osposobljavanja, čak i u slučaju da je tada maloljetnik stariji od navršene 23 godine²⁵.

ZAKLJUČAK

Na osnovu svega prethodno navedenog, veoma je bitno rezimirati da se u okviru vaspitnih mjera kao posebne vrste krivičnih sankcija prema maloljetnici, zavodske mjere izdvajaju kao vrlo specifične kako po svojoj svrsi i karakteru, tako i po samom načinu izvršenja. S obzirom na činjenice da su to mjere institucionalnog karaktera sa evidentnim elementom retributivnosti, treba ih restriktivno koristiti. Upravo zbog toga predstavljaju najtežu mjeru u sistemu vaspitnih mjera u Republici Srpskoj.

Da bi se sačinila kvalitetna i sveobuhvatna analiza stanja u oblasti izvršenja zavodskih mjera u Republici Srpskoj, u prvom redu je neophodno sagledati uzročno-posljedičnu vezu između statistike izvršenih krivičnih djela u okviru maloljetničke delinkvencije sa jedne strane i statistike izvršenja zavodskih mjera sa druge strane. Evidentno je da je maloljetnička delinkvencija, u posljednjih 10 godina, u porastu, odnosno da je svake godine brojnije učešće maloljetnika u izvršenju krivičnih djela, u odnosu na ukupan godišnji broj izvršilaca

Republike Srpske, Banja Luka, 2013. str. 145-146.

²⁴ Navedeno prema: Lj.Mitrović, (2012), str. 306

²⁵ Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske, član 162.

krivičnih djela. Iako je struktura krivičnih djela koja vrše maloljetnici daleko jednostavnija od strukture krivičnih djela koja vrše punoljetna lica, broj krivičnih djela se iz godine u godinu povećava. Zvanične statistike Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske ukazuju da maloljetnici najčešće vrše krivična djela iz oblasti imovinskog kriminaliteta i krvnih delikata, što jasno dokazuje i podatak da gotovo od pet krivičnih djela četiri pripadaju jednoj od ove dvije kategorije. Upravo ovakvo stanje u oblasti maloljetničkog kriminaliteta utiče na statistike izvršenja zavodskih mjera, koje su u porastu u poslednjih deset godina.

LITERATURA:

- Babić M., Marković I., Krivično pravo-opšti dio, Banja Luka, 2011.
- Bačić F., Krivično pravo-opšti dio, Zagreb, 1978.
- Jovašević D., Vaspitne mjere kao sredstvo suzbijanja kriminaliteta maloljetnika, Zbornik radova, Akuelna pitanja u primjeni krivičnog zakonodavstva, Banja Luka, 2011.
- Jovašević D., Ikanović V., Krivično pravo Republike Srpske-opšti dio, Banja Luka, 2012.
- Mitrović Lj., Maloljetničke krivične sankcije u novom Zakonu o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske, Pravna riječ, Banja Luka, broj 19/2009.
- Mitrović Lj., Sistem kaznenih sankcija u Republici Srpskoj, Međunarodno udruženje naučnih radnika – AIS, Banja Luka, 2012.
- Perić O., Komentar krivičnopravnih propisa o maloljetnicima, Beograd, 2003.
- Radovanović M., Krivično pravo, opšti dio, Beograd, 1975.
- Srzić N., Stajić A., Lazarević Lj., Krivično pravo Jugoslavije, Beograd 1996.
- Stojanović Z., Krivično pravo-opšti dio, Beograd, 2006.
- Zaštita i postupanje sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku, Ministarstvo pravde Republike Srpske, Banja Luka, 2013.
- Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske

Tamara Marić, LL.M

Ministry of Justice of the Republic of Srpska, Banja Luka; tam023de@gmail.com

Corrective Measures Establishment Character for Minors in the Republic of Srpska

Abstract: Within the general purpose of criminal sanctions and that the suppression of unlawful activities which violate or threaten the values protected by criminal law, specifically stipulates that the purpose of criminal sanctions against minors to providing protection, care, assistance and supervision, as well as providing general and vocational training affect the development of the strengthening of the personal responsibility of minors, to provide education of minors, and to ensure proper development of the minor figures in order to ensure his re the inclusion in the community. In this regard, the legislator in the Republic of Srpska prescribe special rules of criminal procedure to juveniles, and specific sanctions that can be imposed on juveniles. Juvenile criminal sanctions is, by its nature and purpose, different from the criminal sanctions imposed on adult offenders. They aim to protect society from juvenile crime through education and re-education or re-socialization and proper development of juveniles.

Minors up to criminal offense, according to Law of the protection and treatment of children and juveniles in criminal proceedings Republic of Srpska, can impose a corrective measure, security measures of juvenile and constipation as a special type of sentence by older minors.

Keywords: juvenile criminal sanctions, educational measures, institutional measures.